

Bloomfield, Solon i Iowa City. U knjizi se nalazi prazan primjerak priloga, koji može ispuniti župnik (voda) i župna zajednica u kojoj djeluje kao pomoć u upravljanju i suočavanju sa župnom problematikom. U *Bilješkama* (str. 219–249) nalazi se detaljniji prikaz literature koju je autor koristio, također uz različita objašnjenja zašto je koristio navedenu literaturu. U knjizi se nalazi *Rječnik* (str. 251–258), kojim autor nastoji objasniti pojmove koji mogu biti manje poznati čitateljstvu i kao pomoć u boljem razumijevanju teksta. Kao zadnji dio knjige se navode *Literatura* (str. 259–267) i *Kazalo* (str. 269–274) kao pomoć čitatelju za moguće produblјivanje znanja drugom literaturom i pronalazak pojmova u tekstu.

Smatram da navedena knjiga predstavlja obogaćenje za sociologiju religije i teologiju, tj. za pastoralnu teologiju u životu lokalne vjerske zajednice, jer navedeni aspekt pastorala nije dovoljno istražen u Hrvatskoj, a vrlo je bitan za funkcioniranje župnika (vođe) i župljana. Knjiga stoga može pomoći u boljem razumijevanju problematike župne zajednicu i konkretno u boljem funkcioniranju župe.

Ivan Božić

Ratko Perić, *Nada koja ne postiduje: Duhovne vježbe svećenicima po blaženom Alojziju Stepincu*. Mostar: Crkva na kamenu, 2018, 366 str.

“Ovakvu knjigu mogao je napisati samo kršćanin i pastir koji istinski voli svoju Crkvu, svoj hrvatski narod i svakoga čovjeka po primjeru blaženoga Alojzija Stepinca”, ustvrdio je Kardinal Josip Bozanić, nadbiskup zagrebački u predgovoru knjige (str. 10).

U poglavlju *Pozdrav iz Mostara* (11–14) kao u proslavu autor se u obliku pisma obraća blaženomu kardinalu muče-

niku i piše da je kao gimnazijalac za nj čuo, po knjizi *Crvena ruža na oltaru* upoznao, po patnji, hrabrosti i radosti kao pravoga Isusova učenika prepoznao. Voli Zagreb jer u njemu je katedrala, a on u njoj počiva kao *lucerna ardens et lucens*, svjetiljka što gori i svijetli.

U prvoj od pet velikih cjelina *Biografske bilješke* (str. 15–62) autor u pet podnaslova prati Alojzija Viktora, peto dijete imućnih roditelja Josipa i Barbare Stepinac, od njegova rođenja 1898. do imenovanja nadbiskupom koadjutorom 1932. godine.

U prvom podnaslovu *Blaženi i sveti koji su čudesno ostvarili evanđelje* (str. 17–28) promatra ga očima pape Benedikta XVI., koji ga je u postsinodskoj pobudnici *Verbum Domini* godine 2010. uvrstio među šesnaest blaženih i svetih ljubitelja i vršitelja Božje riječi (VD 48).

Iz drugoga podnaslova *Predbogoslvijsko doba* (str. 29–34) saznajemo da je mladi Stepinac nakon mature godine 1916. bio pozvan u austro–ugarsku vojsku, na talijanskoj je bojišnici godine 1918. ranjen i pet mjeseci zarobljen. Nakon raspada austro–ugarskoga carstva kao dragovoljac Jugoslavenske legije prebačen je u Solun, Vranje, Gnjilane te u Prištinu, odakle se u proljeće godine 1919. kao pričuvni poručnik vratio kući. U jesen iste godine upisao je Agronomski fakultet i nakon prvoga semestra, uvidjevši da to nije za njega, prekinuo studij te se posvetio poljoprivredi na selu.

Dok on još nije znao što Bog od njega hoće, otac mu je savjetovao da se oženi, a majka Barbara još od njegova rođenja tri je dana u tjednu, srijedom, petkom i subotom, postila i molila za njegovo svećeničko zvanje, ne odustajući ni tada kada se poginulo da je na talijanskoj bojišnici poginuo, ni tada kada je, razočaran nad nekim svećenicima, čvrsto odlučio da ide bilo kuda, bilo u koje zvanje, samo u bogosloviju ne, pa

ni tada kada je stupio u predzaručničko tromjesečje od Božića 1923. do početka travnja 1924. godine s Marijom Horvat, kćerkom svojega bivšega učitelja iz osnovne škole (str. 35–52). Majčinska duša sluti da ga je Bog izabrao, posti i moli da i on to osjeti i prihvati. Predzaručnička veza s Marijom polako slabi, ona je za njega preliberalna, a on za nju leden, stidljivji fratrić. U predposljednjem, jedanaestom pismu poziva ga neka promisli je li ona za njega, a on njoj u osmom pismu odgovara neka sama riješi pitanje je li za njega. Riješila ga je i u svojem dvanaestom, posljednjem pismu javlja da odustaje: “Pristala sam”, piše, “sa više razloga, a odustajem samo radi jednoga, ali u tome se jednom sastoje svi — razabrala sam da nismo jedno za drugo [...] Baš zato što Te smatram previše poštenim i plemenitim, ne mogu i ne smijem te varati. Moram, dakle, za dobro nas oboje reći: Podimo svaki svojom stazom!” Vraća mu teška srca i suzna oka zlatni okov (prsten) moleći ga da ju zadrži u uspomeni kao svojega prijatelja, kao što će i ona njega. Iz njegova odgovora u posljednjem, devetom pismu od 2. travnja 1924. dobiva se dojam da je Vjekoslav Stepinac (tako se u njemu potpisao) odahnuo. Osjeća se slobodan i sav u zanosu citira Šarićeva *Orla* prepoznajući se u njemu: “U visine, u plave vedrine zamako si u najdalje, // Srce moje žudi još i dalje: // Da poletim nebesima svetim, // Da mi duša praha se otrese. // I drago mi gledat u nebesa.”

“Ova pjesma daje pravac momu daljnjem životu”, piše Mariji i nastavlja: “I posljednju kap krvi, ako ustreba, žrtvovati za pobjedu kršćanske misli u Hrvatskom narodu koji je već počeo izdisati pod uplivom materijalizma” (str. 51).

Tu se rodilo svećeničko zvanje, tu su se ispunili postovi i molitve majke Barbare, tu je nešto i Marija Horvat doprinijela. Na rastanku, tako glasi oslov

oproštajnog pisma, poručuje joj: “Ne znam hoćemo li se već ikada sastati u životu, kao što ne znam kakvim vremenima idemo u susret. Da doznam kada, da si u nevolji, od srca bih ti pružio bratsku pomoćnicu ruku.” Kakav plemenit završetak jedne ljubavne balade, dostojan veličine budućega sveca.

Slijedi poglavlje *Predsvećenički odgoj i izobrazba* (str. 53–62) od 1924. do 1931. na papinskom sveučilištu Gregoriana s boravkom u odgojnom zavodu Germanico–Hungaricum, gdje je sedmogodišnji studij filozofije i teologije završio s dvostrukim doktoratom i kući se vratio kao svećenik kojega je njegov rektor u službenom izvještaju opisao u superlativima: čovjek posve plemenite naravi (*optimae omnino indolis*), u svemu veoma solidan (*in omnibus solidissimus*), istinski pobožan (*vere pius*) i u disciplini vjieran (*et in disciplina fidelis*).

Godine 1934. u trideset šestoj godini života i petoj svećeništva imenovan je zagrebačkim nadbiskupom koadjutorom, o kojem glasoviti teolog Stjepan Bakšić piše: “Mlad je, ali ga rese velike vrline”, i nabraja ih: “On je prava svećenička duša, duboko odan molitvi, srca milostiva, pun apostolskog žara, bratske ljubavi, evanđeoske pravde, osjećajne duše, pun najsvetijih ideala”, te gotovo proročki najavljuje: “sve je to razlog, da njegov budući rad gledaju s punim povjerenjem svi slojevi našega hrvatskog puka znajući, da će budući nadbiskup biti svome vjernom puku najbolji otac i prijatelj spreman, da za nj moli, radi i trpi, da svim svojim moćima i sposobnostima bude žrtva ljubavi za svoj narod (str. 58).

U drugoj velikoj cjelini *Nadbiskup Stepinac — Božji čovjek* (str. 63–112) autor u svojim propovijedima i nagovorima povodom poneke obiljetnice blaženoga kardinala govori o njegovu duhovnom životu, njegovoj euharistijskoj pobožnosti, o patnjama koje je podnosio

patienter, ardentem et amanter (strpljivo, žarko i s ljubavlju), o njegovoj čistoj savjesti na montiranom procesu, o četrnaest stajališta križnoga puta u četrnaest godina njegova zatvorsko–zatočeničkoga sužanjstva i završava s pet poruka iz njegove *Duhovne oporuke* svojim vjernicima od 28. svibnja 1957. godine: 1. Vjera u Boga. 2. Vjernost Svetomu ocu i Apostolskoj stolici. 3. Pobožnost prema Majci Božjoj. 4. Medusobna bratska ljubav. 5. Želja za uzajamnom molitvom.

U trećoj velikoj cjelini *Osvrt na djela* (str. 113–146) autor se osvrće na propovijedi, govore, poruke i okružnice nadbiskupa Stepinca od 1941. do 1946. u kojima odbija napade ustaša i komunističkih iskazujući svoje bogoljublje, čovjekoljublje i rodoljublje. Oslanjajući se na istraživanja postulatora msgr. Batelje dokazuje da je blaženi kardinal umro od posljedica sustavnoga trovanja, da su komunističke vlasti uništile njegove posmrtno ostatke pa i samo srce spalili, kako bi onemogućili štovanje njegovih relikvija. Na kraju autor govori o odnosu Nadbiskupa Stepinca prema biskupima u Bosni i Hercegovini navodeći poimence njihova imena: Stadler, Mišić, Garić, Šarić, Čelik, Čule, Čekada.

U četvrtoj cjelini *Odnos prema pravoslavlju* (str. 147–160) autor u dva podnaslova: *Teza opasna za ekumenizam* (str. 149–153) i *Priziv na istinu* (str. 154–160) pobija od Komunističke partije naručenu tezu da je ustaški režim činio zločine u ime katolicizma i odgovara na pet teških optužbi srpskoga patrijarha Irineja Gavrilovića izrečenih na komemoraciji u Donjoj Gradini 23. travnja 2017. godine protiv Katoličke crkve i njezinih poglavara, napose Stepinca: “1. Vrhovi su Crkve blagoslivljali sve što se događalo, a mnogi su među njima davali i primjer kako treba postupati. 2. Da bi se spasili, nudili su im pokrštanje. 3. I sam vrhovni poglavaru Katoličke crkve u jednom pismu je rekao da je taj broj oko

240.000. 4. Vapaj ovog naroda ovde se čuo do neba, ali ga kardinal zagrebački nije čuo. 5. Tri–četiri godine je taj vapaj odavde dolazio, ali ne i do onih koji su trebali da ga čuju, a i ako jesu, pravili su se da ga ne čuju.”

Autor ide od točke do točke i ukazuje na neistine nedostojne jednoga patrijarha. “Patrijarh bi bio od istine”, piše autor, “ako bi naveo jednoga od tih vrhova te Crkve koji je blagoslivljao ‘sve što se događalo’. Ako ne bi naveo nijednoga od tih ‘mnogih’ iz vrhova te Crkve, onda je to notorna neistina nedostojna jednoga kršćanina, a kada dolazi od kršćanskoga patrijarha, mogla bi biti sablažnjiva.” “Patrijarh bi bio od istine, ako bi naveo jedan govor, jednu okružnicu, jedno pismo u kojem predstavnicu Katoličke crkve u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj govore o ‘pokrštanju’ ili ‘prekrštanju’.” “Patrijarh bi bio od istine, ako bi naveo pismo toga Vrhovnoga Poglavarara Katoličke crkve. Ako ne naveđe, onda je to notorna kleveta jednoga kršćanina, a kada dolazi od kršćanskoga Patrijarha, onda je to i sablažnjivo.” Pismo koje Patrijarh Vrhovnom Poglavaru Katoličke crkve pripisuje povijesni je falsifikat, što autor u podnaslovu svoje knjige *Dva pisma 1943. — Vjerodostojno i nevjerodostojno* na dugo i široko dokazuje (str. 236–346).

Patrijarh očito ili nije čitao ili ga nije zanimalo pismo zagrebačkoga nadbiskupa (još ne kardinala, kako ga patrijarh imenuje) od 24. veljače 1943. godine, u kojem se s velikim bolom u duši obraća poglavniku Anti Paveliću zanimajući se za sudbinu sedmorice svećenika koji su odvedeni u Jasenovac. Oštro prosvjeduje što nisu izvedeni na redoviti ili prijevremeni sud i dodaje: “Ovo je sramotna ljaga i zločin, koji vapije u nebo za osvetom, kao što je sramotna ljaga čitavi Jasenovac za Nezavisnu Državu Hrvatsku.”

Zagrebački nadbiskup je čuo vapaje progonjenih i digao svoj glas do neba, što se vidi iz završnoga, zasebnoga poglavlja *Dodatak: Stepinac i NDH* (str. 195–346). U podnaslovu *Stepinčevi interventi kod Pavelića* (str. 202–235) autor već u uvodu spominje da je patrijarh Irinej Gavrilović potpisao pismo od devet stranica Svetoga sinoda Srpske pravoslavne crkve od 30. travnja 2014. godine i poslao papi Franji optužujući rimokatolički kler u Hrvatskoj, koji se “u znatnom broju u ime Crkve kojoj je On na čelu uključio u bogoubistvo dok je kardinal Stepinac uglavnom ćutao”.

Autor pobija tvrdnje patrijarha Irineja i dokazuje da zagrebački nadbiskup Stepinac nije uopće šutio, nego je iz tjedna u tjedan sustavno pisao (211 pisanih svjedočanstava iz nadbiskupove ruke ili ureda) i sustavno propovijedao (111 propovijedi i raznih nagovora i poruka), a izravno i u oči samomu poglavniku Anti Paveliću barem 21 put napismeno i 11 puta osobno u susretu. Dakle u 48 mjeseci postojanja Nezavisne Države Hrvatske nadbiskup nije “uglavnom ćutao”, nego je 362 puta javno govorio i zauzimao se pismom i djelom, eto ne iz tjedna u tjedan, nego u prosjeku svaki četvrti dan. I to je bilo sve objavljeno prije negoli je patrijarh iznio svoju dezinformaciju i difamaciju pred papu Franju na račun nadbiskupa Stepinca (str. 202–203). Imajući to u vidu, svaki će istinoljubiv čovjek priznati da zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac nije “uglavnom ćutao”, nego je govorio tako glasno da ga je mogao čuti svaki čovjek od istine, pa i srpski patrijarh Irinej, ako je htio čuti. Zbog svojih govora i svojih stavova zamjerio se svim totalitaristima, fašistima, nacistima i komunistima. Prvi su pokušali na njega izvršiti atentat, a posljednji su ga trovanjem u zatvoru usmrtili.

Svoju veličinu pokazao je i u zatvoru. Često je znao reći i tada kada je naj-

više trpio: “I komunisti su naša braća, mi ih moramo ljubiti.” Pred kraj života više je puta služio i dao služiti svetu misu za one koji su ga nedužno osudili. Vjerovao je da je nevin i gotovo proročki je najavio da će to, kad jedanput budu objavljeni svi dokumenti, i kad se bude moglo otvoreno, slobodno i ispravno pisati, i povijest potvrditi. Došlo je to vrijeme. Sabor Republike Hrvatske u svojoj je Deklaraciji od 14. veljače 1992. potvrdio da je nevino osuđen, papa Ivan Pavao II. ga je 3. listopada 1998. u Mariji Bistrici proglasio blaženikom i mučnikom, papa Benedikt XVI. uvrstio ga je 30. rujna 2010. među šesnaest svetih i blaženih ljubitelja i vršitelja Božje riječi. Nadamo se da nećemo dugo čekati da ga papa Franjo ubroji među svece.

Marko Matić